

KÉT MAGYAR KÖZJOG.

- I. Dr. Kmety Károly: A magyar közjog kézikönyve. Budapest. 1900. Politzer Zsigmond és fia kiadása. Ára 8 korona, —*
II. Dr. Balog Arthur: A magyar államjog alaptanai. Budapest. Franklin-társulat, 1901. Ára 6 k.

A legutolsó időben nagy az élénkség közjogi irodalmunkban. Egyszerre két új kézikönyvet is kapunk, Nagy Ernőnek a műve is csak imént jelent meg negyedik kiadásban, Papp Tibor kis közjogi vázlatot ír . . . szinte elcsodálkozunk az eddigi szűken termő esztendőök után. Azonban őszintén megvallva nem annyira kézikönyvekre volna a magyar közjog tudományának nagy szüksége, mint inkább részletes, monografikus feldolgozásra s a mi ennek betetőzése, a magyar közjognak kimerítő rendszerére.

A Kmety könyve 399 oldal, a Baloghé ugyanannyi: ennyi helyre épen hogy elfér a magyar közjog tételes anyagának kivonatos közlése egy kevés magyarázattal, feldolgozással együtt. De nagyon természetes, hogy részletes bizonyításra, levezetésre hely nem juthat, azt tehát ezekben nem is igen kereshetünk. Ámde annyi a homályos, a vitás, a fel sem vetett probléma a mi szép tudományunkban, hogy ily részletes tárgyalásra, bizonyításra *valahol* rászorulunk. Vagy monográfiában vagy egy nagy terjedelmes rendszerben. A kézikönyveknek azután ily monografikus feldolgozásra kellene támaszkodni ok, azokra hivatkozniuk, azok jól fundált eredményeit összegezniök. Máskülönben csak két eset lehetséges: vagy nem viszik előbbre (legalább jelentősen nem) közjogi tudásunkat, mert újat nem adhatnak, csak közlik az eddig elfogadottat, az eddigi homályosságokat és bizonytalanságokat; vagy újat mondanak, de ez nem lesz kellőleg kidolgozva, bizonyítva (hiszen helyük sincsen hozzá) s így új tanai többé-kevésbé a levegőben lógnak.

Közjogi tudományos munkálkodásunk eddigi eredményei nagyon szegényesek. Mondhatjuk, hogy közjogunkra az elmélet emberei voltak legkisebb hatással. A publicistika s a politikusok

kezében maradt annak — már olyan a milyen — feldolgozása, odébb vitele.

A tételes anyagot csak ismerjük valahogy, bár ennek jogászai feldolgozása is igen nagyon hiányos. Azonban minden jogi szak közt a törvények tartalma épen a közjognál meríti ki legkevésbé e szak tartalmát. Másfelé is kell fordulni s más szempontokból is megvilágítani. Eleven közjogi életünk, a mint az különösen parlamentünkben folyik, sokkal több s kimerítőbb figyelembe vételt s feldolgozást kíván, mint a mennyi eddig történt.

Élünk, erős közjogi ösztönrel bíró nemzet vagyunk, mely folyton *éli* közjogát s most különösen a parlamentben. Ez a folyton pezsgő eleven áradat úgy csapkodja, nyaldossa, formálja tételes közjogi rendünket, mint a sebes folyó a partot, egyes helyeket beiszapol, másunnan elszakíts mi is sokszor úgy vagyunk vele, mint a parti birtokos, csak a telekkönyvben van már meg egy-egy darab földünk, másutt meg írás nem látta részek keletkeztek. Az igaz, ha valaki a parlamenti tárgyalásokból tudományos okulást, a kérdések tisztázását várja, rendszerint csalódnai fog. Abból a szempontból vajmi kevésbé gyümölcsöző a parlamenti viták tanulmányozása; nem vizsgálódó társ, tudományos collega a parlament, hanem vizsgálati objectum. Magok a parlamenti viták lesznek vizsgálódás és feldolgozás tárgyai, mint részjelenségei a közjog kiformalódása processusának.

Ezzel kapcsolatos a jogtörténeti iránynak behatóbb érvényesülése. Nehogy félreértessem. Nem azt értem alatta, a miből az utóbbi időkig, mondjuk Nagy Ernőig túlön-túl volt részünk közjogi kézikönyveinkben, hogy t. i. a tételes anyag közlése előtt a vonatkozó jog-, vagy alkotmánytörténeti adatokat adták többé-kevésbé rövid és szerencsés kivonatban s azt elnevezték történeti módszereknek.

Nem ilyen külső jogtörténeti sújtást kívánok, hanem az intézmények, a közjogban szereplő fogalmak, a hosszú közjogi élet folyamatából kifejthető elvek fejlődéstörténetét s a jelenlegi, látszólag még oly öntudatos tételes intézményekkel való kapcsolatuk felderítését. A hol pedig szokásjogi intézményeink vannak, ott meg a dolog természeténél fogva nélkülözhetlen a beható történeti vizsgálódás. E téren ijesztően hiányosak ismereteink.

Mindezekkel szoros kapcsolatban áll egy más kíváncsi, a mely a tudományos feldolgozásnak megint *conditio sine qua*

nonja. Ez az intézmények — akár öntudatosan, akár öntudatlanul recipiált intézmények — eredetének és vonatkozásainak a kimutatása. Bizonyos, hogy mindig nagy európai hatások alatt álltunk és úgy régi, mint új közjogi intézményeinknél ezen gyökérszálak felfedése nélkül tudásunk hiányos marad. Az ily irányú feldolgozásnak pedig idáig nyomát is alig találjuk közjogunkban.

Vége last not least a közjog tárgyalásánál nem lehet kitérni szorosán vett államtani kérdések elől sem. A közjog, közjogi intézmények az állami élet jelenségei egyrészt, másrészt éppen annak szabályozására hivatvák. És hiába teszi tanulmányi rendszerünk külön tantárggyá a politikát, az államtant, a közjogot a nélkül tárgyalni nem lehet. A közjogi szabályozás miképpen való felfogása, feldolgozása azon képzetekkel áll szoros kapcsolatban, melyeket az állam mivolta felől táplálunk. A jogi szabályozás vonalai közti tért államtani tudásunkkal töltjük ki. Ezenkívül gondoljuk meg, hogy hiszen közjogunk is, mint minden jogi szabályozás, szavakkal operál, melyeknek jelentését és pedig időnkint nagyon is változó jelentését a mindenkori elmélet határozza meg. A törvények végrehajtó hatalomról, népképviselétről, ministeri rendszerről, stb. szólnak, de hogy mindé szavak mit jelentenek, azt az államtan *határozza* meg. A törvényhozás, mikor ezeket a kifejezéseket a törvényben alkalmazta, gondolt alattok valamit, körülbelül azt, a mit az akkori tudás azok tartalmává tett; és éppen ezen tudatban használta e kifejezéseket s így mindazon vonatkozásokat beletette, a melyekbe azokat az államtudomány hozza. A 48-iki törvényhozás legjelentősebb közjogi alkotásai ilyen »subintelligitur«-on épülnek.

Egyszer Heidelbergben Jellinek azt kérdezte tőlem, hogy váljon ki mondták-e minálunk 48-ban a törvényben kifejezetten, hogy a képviselők utasítástól mentesek? Egy kissé meg voltam lepetve s őszintén bevallottam, hogy bizony a törvényben kell utána nézнем, így nem tudom megmondani, erre nem is gondol senki, annyira kétségtelennek tartja mindenki s köztudatban él, hogy a reformot így akarták csinálni s így is csinálták. A törvényben csakugyan nincs benne ez a sarkalatos újítás kifejezetten szóval kimondva. Miért? Mert az emberek, mikor népképviseletet mondtak, abban az európai constitutionalis elmélet szerint magától értetődőleg befoglalták tudták ezt is.

Akár álljon valaki már most azon az állásponton, hogy a

magyar állam valami sui generis állami alakulat, akár tartsa azt, hogy az állam az emberi létezésnek egy oly általános formája, melynek közös és általános törvényei vannak, az állammal s benne a jog szerepével foglalkoznia kell. Különösen fontos megállapítani a közjogi szabályozás természetét és helyzetét az állam életében, annak jelentőségét, hatályosságát s annak határait, a mi számos jelenséget fog érthetővé tenni a közjog terén; a közjogi szabályok ingatagságát, kevésbbé szabatos végrehajtását etc. Mindezen szempontok irodalmunkban kimerítő méltatást alig nyertek.

Az elméleti feldolgozásnak ezen nagy hiányosságaiból magyarázható már most az a jelenség, hogy valahányszor valamely közjogi vitás kérdés foglalkoztatja az országot, az emberek mindenünnen keresnek tájékozódást, csak épen közjogi tudományos irodalmunkból nem. Soha a parlamenti vitákban közjogi, elméleti munkáinkra nem hivatkoznak (kivéve ha a régi dolgokra talán Czirákyt idézik), mert alig van mire hivatkozni. Az elmélet nem dolgozik előre a gyakorlatnak, hanem még a tisztán tudományos kérdések kibogozását is ennek engedi át. Eklatáns példa rá a Ferencz Ferdinánd főherczeg nyilatkozatának becikkelyezése körül támadt vita a *pragmatica sanctio* rendelkezéseinek értelmezése felől. Közjogi tudományos irodalmunk vajmi csekély szerepet játszott ebben a vitában. Egy szóval úgy van, a mint azt Tezner mondja (s talán ez az egyetlen igaz vád, mit ellenünk felhoz»), hogy a magyar ősi alkotmányáért szívesen ontja ugyan vérét, de izzadságát nem.

Ezért a mint egyrészt örvendetes dolog, hogy közjogunkkal tudományos célzattal is mindtöbben foglalkoznak, másrészt nagyon kívánatos, hogy ez a munka a »mélyebb szántás« jeligéje alatt történjék. Úgy tartom, hogy közjogi tudományunknak sokkal nagyobb hasznára válik, ha Kmety vagy Balogh azt a munkát, a mit kézikönyve megírására fordított, egynehány kérdés tisztábazatalára szánja. Kétségtelen azonban, hogy a tankönyveknek is meg van a maguk nagy jelentőségök épen a közjogban s ezen szempontból csak örvendeni lehet, ha a közjogi tételek világos formulázása, logikus rendbeszedése útján minél több csatornán át ömlesztetik a közjogi tudás a közönségbe s lesz a közjog továbbfejlődésének melegágya. Mert ha valahol, úgy itt a magyar közjognál leginkább áll az, hogy a mit ma mint *doctrinát* hirdetünk, az holnap tetté, élő joggá válhatik.

Különösen mint tankönyveket véve figyelembe a két köz-

jogot, első sorban előadási módjuk, hogy úgy mondjam, modoruk az, mely nagy különbséget mutat. Kmety élénk subjectiv publicista stílusa nagyon elüt a Balogh objectiv nyugalmától és én, bár elismerem, hogy az élénk színes írás jobban vonzza s érdeklí kivált a kezdőt, mégis a nyugodt objectivitást tartom, nemcsak szorosan vett tudományos értekezésnél, hanem tankönyvnel is a helyesebbnek. Sőt itt egy szempont egyenesen feltétlenül szükségessé is teszi. Az a jogászai didaktikai szempont, hogy élesen körülírt formulázásokkal álljunk a kezdő elébe.

A körülírások, a fogalmaknak, hogy úgy mondjam szemléltető kifejtése megkönnyíti ugyan a dolognak látszólagos átértését, könnyen olyan érzésfélét kelt, hogy ezt értem, de végeredményben mégis csak megzavar, s biztos határozott támasztékot nem ad. Vagyis röviden szólva tudományos közlést kívánok, nem művészt. Az értelmi, ez érzelmi hatásokat vált ki főképen. Mindegyik jogosult a maga helyén, de ha nem a maga helyén van, zavaró! Ha házat akarok építtetni s tervrajzra van szükségem, akkor határozott vonalakkal rajzolt, pontos mértékkel készített terveket, keresztmetszeteket kívánok, s nem vehetnem hasznát egy lila ködben úszó, hangulatos tájképben festett háznak. Míg ellenben, ha a szülőházam képét akarom örök emlékül magammal vinni, nem az építő mester tervrajzát rámásztatom be.

Annál veszedelmesebb az ily írásmód, ha a használt képek még azonfölül nem is helyesek, nem is magyaráznak semmit. Így például Kmety egy helyütt (186. l.) következőkép szól: »a koronás királyban, mint individuális gyúponban össze-futnak az államélet minden sugarai, de e sugarak egybegyűjtője és azok újbóli szétbocsájtásának médiuma az országgyűlés«. És Kmetynél egyik főhibának épen ezt a tárgyalási módot tartom; az alanyi szempontok, a javallatok, politikai intelmek és buzdítások közbeszövését; a mi máskülönb, szívesen elismerem, könnyebben olvashatóvá teszi művét.

Ugyancsak ezzel összefüggő, a mit szintén kifogásolok nála, hogy határozott, szigorúan keresztülvitt rendszerbe nem önti anyagát. A rendszer megkívánása, úgy hiszem, nem vas-kalaposság. Az nagy tájékoztató és nagy megnyugtató; annak is a ki írja, annak, is a ki olvassa. E hiány okát különben abban találok, hogy államtani elméletet nem ad, a mitől pedig, mint már fentebb érintettem, eltérni nem lehet. Tankönyvben pedig pláne nem. Mert hiszen tudjuk, hogy tanulmányi rendünk szerint

a politikát jóval később hallgatják, mint a közjogot s így minden államtani ismeret vagy támaszték nélkül fog a kezdő az államjog tanulmányozásába. Ennélfogva mind tudományos, mind didaktikai szempont kívánja államtani elmélet alapul fektetését. Balogh e tekintetben helyesebb utat követ, mert határozott elméletet vesz alapul.

Ő egyenesen célul tűzte ki maga elé, hogy azon államtani elmélet alapján fejtse ki a magyar közjog tanait, különösen az államhatalmak kérdésében, a mely elméletet Concha tanít »Politikájában«. Elméleti rendszeres alapja tehát volna, azonban a kivített nem tarthatom sikerültnek. Egy nagy nehézség előtt állott Balogh. Az előtt a nehézség előtt, hogy az általa helyesnek tartott elméleti felismerés eredményeit a gyakorlat az élet által elfogadott és szinte áthasonított más elmélet eredményeivel összehangba hozza.

Hiszen tudjuk, hogy a doctrinák mindig nagy szerepet játszottak az emberi társas jelenségek fejlődésében és épen az egyik sajátossága a szellemi tudományoknak, hogy azok tekintetében felállított tanok, vizsgálódási eredmények magát az illető tudomány tárgyát is módosítják. Az a tan, hogy három államhatalmat kell megkülönböztetni, a törvényhozót, végrehajtót és bírót, mikor elfogadtatott, lehet hogy nem volt igaz, s a magyar államhatalom szerkezetének objectiv vizsgálata azt elfogadhatóvá nem tette volna. De ha az emberek mégis elfogadták, úgy tartották és magokat ahhoz tartják, ez által egy alig negligálható ténycomplexum állott elő a magyar közjog anyagában, melylyel számolni kell. Balogh akart is vele számolni s tényleg megtartotta ezt a hármas felosztást. Ez azonban az általa alapul fektetett elmélettel semmiképp sem egyeztethető össze. Mert akár értse államhatalmak kifejezés alatt a szuverén államakarat önálló mozzanatait, akár az ezeket létrehozó szerveket, oda így a bíróságokat be nem helyezheti. Ugyancsak összeférhetetlen a saját alapelméletével az a tana, a mi megint, elismerem, magyar közjogi tan, hogy a törvényeknek u. n. alaki és anyagi megkülönböztetése a magyar közjogban jelentőséggel nem bír, helyesen csak az első minőség az irányadó. Ámde ha a magyar közjog szerint törvényhozás egy végrehajtási actus is, a mennyiben törvény formájában végeztetik, akkor hogyan lehet a törvényhozást itt mint a szuverén akarat létesítésnél a »belső« akarat-elhatározás mozzanatát odaállítani? De saját magának is ellentmond Balogh, mert a míg a 246. lapon a fenti kijelentést teszi,

az előző oldalon a törvényt mégis úgy határozza meg, hogy a »törvényhozó hatalom által hozott jogszabály (ha egyes esetre vonatkozik is), annak rendelkezése, az állami legfőbb akarat kifejezve a király és országgyűlés által együtt és közösen«. Eltekintve az egész definitió körülírásos és terjengős voltától¹ az hogy mégis jogszabály tartalmat kíván meg a törvénynél, ellentétben áll nemcsak saját fentidézett, s egyszersmind a magyar közjog felfogásával, de ellentétben áll a saját rendszerével is, mert Conchánál sem szorítkozik a törvényhozási functio jogszabály-alkotásra.

Ép úgy nem érthetek egyet vele s itt már Conchával sem akkor, midőn a ministeriumot is a szuverenitás egyik főszervének tartja. Mert bár igaz az, hogy szuverén jellegű actusok minister nélkül alkotmányunk értelmében nem végezhetők és azt is concedálom, hogy a minister formailag saját önnálló akarat-elhatározását viszi oda: az állami szuverén akarat létrehozásánál önnálló factornak országgyűlés és király mellett még sem tekinthető azért, mert ő tetszés szerint kicserélhető, megtétele formailag tisztán és teljes szabadsággal egyik szuverén szervtől, a királytól függ, s így végre is királyi akaratot reprezentál. A másik két szerv, a király és országgyűlés nemcsak functionálására, hanem arra nézve is független egy mástól, hogy mily emberi individuumok tétessenek meg e szerveknek. A király ugyan feloszlathatja az országgyűlést, de hogy az új országgyűlés kikből álljon, nem tőle függ. Ép úgy nem az országgyűléstől függ, hogy ki legyen a király s azt el nem mozdíthatja. Ha az országgyűlés összes tagjait a király nevezné ki s bocsáthatná el bármikor, nevezhetnék-e azt a szuverenitás önnálló szervének még akkor is, ha egy szuverén akarat létesüléshez szükségkép kellene országgyűlés? Bizonyára nem. Mert ha csakugyan az államhatalmak, mint szervek meghatározásánál ott találjuk a súlypontot, hogy azok a szuverén akaratlétesítéshez, mint önnálló részesek, mint külön, önnálló akarati alanyok járulnak hozzá, akkor azokból minden oly közeget ki kell zárni, mely önállóan magában a többivel szemben azon akarat létesülést megakadályozni nem bírja s a melylyel szemben viszont az ő ellenállását, mint akadályt, valamely másik szerv föltétlenül s jogi biztossággal elhárítani képes. Ez áll a királyra és országgyűlésre, de nem a ministeriumra. Erre még akkor sem állna, ha a király egyáltalán nem volna képes oly ministereket kapni, a kik legalább arra a kérdéses egy aktusra az ő akarata szerint járjanak el. Eltekintve attól, hogy

ily feltételezésnek, legalább minálunk, nagyon cathedra-íze van, az eset különben sem volna más, mint a szuverén akarat létrejövetelének külső gátoltatása, a minő sok más is elképzelhető. Bármelyikünknek legyen is azonban elméletileg igaza ebben a kérdésben, az alig vonható kétségbe, hogy az élő közjogi felfogás, sőt a törvény is a végrehajtó hatalom birtokosának a királyt tartja s a ministereket a szuverenitásban részeseknek nem tartja. Vagyis itt is ellentét van bizonyos elméleti álláspont és az élő jog és közjogi felfogás közt. Mit kell már most ilyenkor a közjogi írónak tenni? Lemondjon saját elméletéről, a mi utóvégre sem valami szegfű a gomlyukában, a mit divat szerint tesz föl az ember vagy tesz le, hanem valamely kérdés ilyen vagy amolyan megértését jelenti. Avagy nem törődve a külső világgal, a saját elméletének Prokrustes-ágyába szorítsa a tényeket? Úgy vélem egyiket se tegye, hanem világosan s őszintén mondjon el mindent. A kérdés belső természete szerint így áll; így kell megérteni, a mint elmélete tanítja: e mellett azonban figyelembe kell venni, hogy itt e jelenségek tekintetében kifejlődött egy más felfogás, a mely a dolgok s viszonyok igazi mivoltát tekintve, szerinte téves ugyan, de a mely doctrina elfogadtatván, maga is a jogi alakulás egyik elemévé vált, nem negligálható; vagy bizonyos speciális okok folytán bizonyos külső jelenségek álltak elő, melyek elméletével ellentétben látszanak állani stb. stb.

Könyvének általános jellegét tekintve, óhajtottó lett volna még, hogy Balogh közjogi irodalmunkat idézze az egyes kérdések tárgyalásánál Kmety ezt inkább teszi, bár szerintem ebben még tovább kellene menni. Épen ily kézikönyvekben, a hol széleskörű és részletes kifejtésekre hely nincsen, mintegy documentum gyanánt minden tételre nézve idézni kell azt a munkát, a honnan tételét vette, vagy a hol az bővebben kifejtve található. Azonkívül azt is nagy hiánynak tartom, hogy az irodalomban felmerült ellentétes nézetekkel nem foglalkoznak, ott hagyják s haladnak tovább saját útiúton. Legyen szabad a magam dolgáról — mert leginkább kezem ügyébe esik — egy példát felhoznom. Fiume mai jogállásáról irt értekezésemben, — mely e folyóiratban jelent meg, — azt a tételt állítottam fel s igyekeztem bizonyítani, hogy Fiumére nézve a provisorium ideje alatt az oda tartozó tárgyakban az országgyűlésnek nincs közvetlen hatásköre, hanem csak a kormánynak. Már most ez a tétel vagy helyes, vagy nem helyes.

Ha helyes, el kell fogadni, ha nem helyes, meg kell czáfolni. De mindenesetre sokkal lényegesebb és feltűnőbb kérdés; sem-hogy hallgatással mellőzni lehetne. Kmety már most egyszerűen azt mondja, hogy Fiume minden ügyei, úgy törvényhozási, mint kormányzati tekintetből csak a magyar országgyűléshez illetve kormányhoz tartoznak. Balogh ugyanilyest mond a szövegben, csillag alatt a jegyzetben pedig az én álláspontomat és érvelésemet tanítja. Ez hát pláne összeegyeztethetlen. Ily módon szegényes közjogi irodalmunk még oly életet sem mutathat, a milyenre különben képes volna. Egyik gondolkodásnak a másikba kellene kapcsolódnia, a későbbinek az előzőt kritikával felhasználni, vagy használhatatlanságát kimutatni. E nélkül csak a felhalmozott nézetek bútorraktárává válik irodalmunk.

A mi a két könyv tartalmát illeti, vagyis azt, hogy mit tekintenek az államjogba tartozónak, a két szerző közt leg-följebb az a különbség tűnik föl, hogy Balogh, helyesen, a magyar közhatalom szervezetét, s így a törvényhatósági s községi szervezetet is tárgyalja. Ez összefügg az államjogról és a köz-igazgatási jogról, így a kettő közti határvonalról adott meghatározásaikkal, melyek közül a Baloghét jobbnak tartom, sőt nagyjában egy kis eltéréssel helyesnek is. A közjog és köz-igazgatási jog közt határvonalat, olyat, melynek logikai indokolt-sága legyen, másutt nem vonhatunk, mint ha a közjogba utalunk minden szabályozást, mely az állam alkatelemeire, szervezetére és e szervezet functionálására vonatkozik; míg a közigazgatási jogban azokkal a jogszabályokkal foglalkozunk, melyek az így organizált, élni készen álló állam konkrét céljait és ezek elérésére irányuló tevékenységet szabályozzák. Úgy hogy itt legfeljebb csak azon állami szerveket kellene tárgyalni, melyek különösen s túlnyomólag egy bizonyos konkrét cél elérésére állítottak be. Minden más felosztás és határvonal-megvonás önkényes és bizonytalan. így pl. Kmety szerint az államjog »az államéletnek legfőbb érdekű és legáltalánosabb jelentőségű, mondjuk legegységesebb jelenségeire (szerveire és működéseire) nélkülözhetetlen alkotó tényezőire vonatkozó jog-nak a foglalata«. Ezzel a közjog fogalma tisztába hozva egy-általában nincs.

A jogforrások tanánál jónak láttam volna, ha Kmety élesebben distingvál. Az I. könyv címe: »A magyar közjog forrásai«, mégis itt általában a jogalkotást, mint funkciót tárgyalja. Minden jogi stúdiumnál, a magán-, a büntető-, a köz-

igazgatási jognál stb. tárgyalják az illető jog forrásait. Céljük ezzel meghatározni, hogy a vonatkozó jogi anyagot honnan lehet meríteni, honnan nem. Ezzel szemben a közjogban a jogforrások tana kétféleképp szerepel. Először úgy és annyiban, mint más jogi stúdiumoknál: vagyis meghatározását annak, hogy a magyar közjog anyagát hol találjuk, honnan merítsük. E szempontból tehát csak azon jogforrásokkal foglalkozunk, melyekben *közjogi* anyagot találtunk, továbbá a jogforrások, hogy úgy mondjam, hozzáférhetőségének, kezelésének, kérdésével. Másodszor azonban foglalkozunk a jogforrások kérdésével, mint a közjog érdemleges tárgyával, vagyis azzal a kérdéssel, hogy jogot ki és mily módon és mily formában és mily hatálylyal alkothat a magyar államban. Vagyis a jogalkotó szervekkel s ezeknek jogalkotó funkciójával. S itt természetesen nemcsak azokkal, melyek közjogi szabályokat hoznak, vagy tartalmazhatnak, hanem minden mással is. Ez a helyzet már most magától megszabja a kérdés tárgyalását a rendszerben. A közjog forrásai cím alatt legfőleg annyi tárgyalandó, előrebocsátva, hogy mely külső forrásokban található közjogi anyag, azok a külső források hol jelennek meg, hogyan kezelendők. Maga az egész kérdés a jogforrások tana, de nemcsak a közjog forrásai, lényegében a közjog egész tartalmának egyik főrészt képezvén, tárgyalandó az állami főszervek és funkciók tanában. Annál is helyesebb az, mert különben, mint Kmetynél is látjuk, kénytelenek leszünk előadni pl. a törvényalkotás szabályait mielőtt a törvényhozó szervek jogállását s működéseket ismernők, azonkívül pedig a kérdéseket több helyütt szétszakítva tárgyalni.

Nem tartom helyesnek azon fölosztást sem, melyet mindkét szerző a törvényekre nézve tesz, melynél fogva vannak »birodalmi« és »országos« törvények (Kmetty), értetvén az első alatt azokat, melyek szt. István birodalma egész területére alkothatnak jogot. Másutt részletesen kifejtettem, hogy ily megkülönböztetés birodalmi és országos törvény közt nem tehető, hogy azok jogi természetekre nézve egyformák. Annál meglepőbb, hogy Kmetty itt e megkülönböztetést, még pedig több helyütt s nyomatékkal megteszi, mert könyvének más részében, a hol a horvát viszonyt tárgyalja, egészen az én álláspontomat fogadja el, azt mondván: »Épen így nem kell és nem lehet alapot találni arra, hogy a magyar (közös) országgyűlésen hozott törvények között megkülönböztessünk közös és magyar országos törvényeket úgy, mintha alkotó factor vagy jelleg szerint különböző kategóriát képeznének«. (335. 1.)

A törvény szentesítésénél több helyütt említi Kmety, hogy a Horvátországra is kiterjedő törvények horvát nyelven is szentesítendők (16., 17., 18. 1). Igaz hogy van törvényünk, a mely a horvát példány »szentesítéséről« szól, de más helyütt kimutattam, hogy a horvát példány aláírása nem valódi szentesítés, a törvény kifejezése henye formula s a szentesítés a magyar szöveg magyar szentesítő záradékkal ellátása s aláírása által perfectté válik.

Nem tartom, a mit Kmety mond, hogy a magyar törvények közt alkotásuk, megváltoztatásuk, megszüntetésük módozatai, formája, erejük mérve szerint *külömbőség* nincsen (21. 1.). Az 1868: XXX. t.-cz. s az azt módosító, általam úgynevezett egyezményes törvények kétségtelenül más módozatok mellett alkotottak, szüntethetők vagy változtathatók meg, mint a többiek. Erejük is nagyobb, mert a míg maguk minden más törvényt módosíthatnak, azokat csak szintén egyezményes törvény módosíthatja. Kmety ugyan azt tartja, hogy a 1868: XXX. t.-cz. tartalma u. n. belső államszerződés, csak hogy én szeretném már egyszer e fel fogást nem csak odaállítva, hanem összes vonatkozásaiban kifejtve és végig vezetve látni. Azt is, hogy mit jelent az, ha azt államalkotó vagy akármilyen szerződésnek nevezzük, azt is, hogy mily viszonyban van ez a szerződés a törvénnyel, melybe foglaltatik és végre azt is, hogy hogyan egyeztetik össze az 1868: XXX. t.-cz. 70. §-ának azon szabályával, hogy »ez egyezmény az egyezkedő országok külön törvényhozásának tárgya nem lehet«. Balogh is az »államalkotó szerződések« egyikét látja az egyezményben (52 l.), ámde más helyütt (130 l.) már igen helyesen, a 1868: XXX, t.-cikket egy a közönséges törvényhozásból eltérő különleges módon megváltoztatható törvénynek tartja s így azt, hogy tulajdonképen a kérdésben mi az álláspontja, világosan kivenni nem tudom.

E kérdés átvezet az alaptörvények kérdéséhez.

Dr. Jászi Viktor.

(Folytatása a jövő számban.)